OPGAVE

Ordet historie bruges i mange forskellige betydninger. Forklar, hvad der menes med "historie" i de følgende vendinger:

- "Dette er en historisk begivenhed"
- "Han er historie"
- "Historien vil vise, at ..."
- "Det har kun historisk interesse"
- "Historiens dom"
- "Det vil gå over i historien"
- "Historiens vingesus"
- "Sikke en grim historie"
- "Vi skriver historie ..."
- "Historien vil frikende os!"

* **Historie:** Fortællinger om og fremstillinger af den fortidige virkelighed.

også for **historie**. Fortiden ændrer sig ikke, men det gør vores historier om den. Og disse historier er med til at forme vores opfattelser af verden og virkeligheden. Selv om fortid ikke længere findes, spiller den en rolle i vores verden i nutiden i form af "historier".

Historiefag og historiebrug

Historie er et hverdagsbegreb, som vi bruger på mange forskellige måder. Denne bog handler om historie som undervisningsfag. Ifølge læreplanerne for historiefagene på ungdomsuddannelserne i Danmark drejer historie sig om "fortidige forhold og beskæftiger sig med, hvordan mennesker har levet under forskellige vilkår gennem tid frem til i dag ... samt hvordan fortid bruges af mennesker". Undervisningsfaget historie handler altså både om fortid og om, hvordan fortid bruges af mennesker.

Men der findes andre og endnu bredere definitioner af historie. Den dansk-norske forfatter og historiker Ludvig Holberg definerede for eksempel i 1700-tallet historie som "et spejl", hvori man kan se, dømme og tage ved lære af det, som er sket. Også den nulevende historiker Bernard Eric Jensen definerer historie på en bredere måde, nemlig som "når nogen bruger fortid til noget". At "bruge" fortid kan både være noget, vi gør i hverdagen, noget, vi gør i samfundet, og en faglig og videnskabelig aktivitet. Ifølge denne brede definition af historie er historiefaget altså bare én ud af flere måder at bruge fortid på.

Tilbage til naturen. Moderne mennesker kan opleve ro og fællesskab ved for eksempel at leve som jernaldermennesker i sommerferien. Her Lejre 2012.

Historiebrug

Historie som læremester: Når vi bruger erfaringer fra fortid som begrundelse for de valg, vi træffer i nutiden. For eksempel: "I 1930'erne førte fremmedhad til krig og folkedrab. Derfor bør vi være tolerante i dag."

Historie som perspektiv eller spejl: Når vi bruger fortiden til at skabe et møde med noget fremmed og anderledes. For eksempel: "Da far var dreng, fandtes der slet ikke computere" eller "Tænk på, at dengang sked de bare direkte ned i rendestenen!"

Historie som identitetsdannelse: Når vi danner "jeg-" og "vi-følelse" under anvendelse af fortid. Bestemte fortidige forhold tillægges betydning for, hvorfor "vi" er, som "vi" er i dag. For eksempel: "Vi vikinger har jo altid godt kunnet lide øl."

Historie som argument: Når fortid bruges som argument i aktuelle diskussioner eller debatter. Fortid bruges eksempelvis til at gøre en bestemt handling eller holdning legitim (= acceptabel) eller illegitim (= uacceptabel). For eksempel kan en fortidig succesfuld handling bruges som argument for at gøre det samme i en aktuel situation, eller en politikers holdninger kan sammenlignes med Hitlers, som et argument for, at man ikke skal være enig med politikeren.

Historie som underholdning: Når fortid bruges til fornøjelse og tidsfordriv. For eksempel i film, tv-serier, tegneserier og på museer.

Historie som (videnskabs)fag: Når vi studerer fortid på linje med andre videnskabelige fagområder. For eksempel kan undersøgelserne af fortid formidles i bøger, artikler, museumsudstillinger eller dokumentarfilm.

OPGAVER

- Kan du/I komme på andre typer af historiebrug end de her nævnte?
- Prøv at inddele de forskellige typer af historiebrug i grupper. Hvilke af de forskellige typer af historiebrug hænger sammen?

* **Historiebrug:** Personer og gruppers brug af fortællinger og forestillinger om fortid.

Når grupper og individer bruger fortællinger og forestillinger om fortid, kaldes det **historiebrug**. Historie bruges på mange måder, og de eksempler, som fremgår af boksen herunder, skal ikke ses som en udtømmende liste. Der er også flere af de forskellige måder at bruge historie på, der overlapper hinanden.

I dette kapitel vil vi se nærmere på forskellige former for historiebrug. Det er vigtigt, fordi historier om fortid, som vi så i Jens Liljegrens tilfælde, spiller en stor rolle for måden, vi opfatter os selv og samfundet på. Det hænger sammen med, at alle mennesker har det, vi kalder en historiebevidsthed. Alle bogens øvrige kapitler handler især om historie som fag. Det vil sige den særlige form for

historiebrug, hvor man med udgangspunkt i videnskabsfaget historie metodisk og teoretisk undersøger fortid.

Historiebevidsthed

Det er ikke kun i forbindelse med undervisning, at vi støder på historie. Et hurtigt kig på de aktuelle biografplakater, spilreklamer eller hylderne med blade i supermarkedet vil vise, at mange populærkulturelle produkter også "bruger fortid til noget".

Men hvorfor er fortiden så interessant for mange mennesker? Og hvad kan den bruges til? For at svare på disse spørgsmål er det nødvendigt at starte med at kigge lidt nærmere på menneskers forhold til tid.

Vi mennesker "lever i tid". Vi er i nuet og kan herfra tænke på fortiden og gøre os forestillinger om fremtiden. Vi ser altid fortid fra nutiden. Det betyder også, at vi kan opfatte fortid forskelligt, og der kan opstå mange forskellige historier om fortid. Denne sammenhæng mellem fortid, nutid og fremtid er illustreret i figur 1.

Et eksempel: Et kærestepar går fra hinanden. Det er den samme begivenhed, de oplever, men de vil meget ofte have to forskellige opfattelser af, hvad der skete, og hvorfor det skete. Måske vil den ene part opleve det som en lykkelig begivenhed, mens den anden oplever det som en livskrise. Hvis den ulykkelige senere finder en ny kæreste, vil historien om det forfærdelige brud måske ændre sig. I lyset af det nye forhold – en begivenhed i nutiden – kan synet på fortiden ændre sig: Bruddet er nu blevet et "held i uheld", nemlig den begivenhed, der muliggjorde et nyt og bedre liv (se figur 2). Den samme fortid kan altså tolkes på flere måder. Dette kan vi overføre direkte til historiefaget, hvor man netop arbejder med at fortolke fortid. Man kan sige, at vores fortolkninger af fortid hænger sammen med vores nutidsforståelse og desuden påvirker vores forventninger til fremtiden. Dette kaldes **historiebevidsthed**. Alle mennesker har en historiebevidsthed, der gennem livet dannes og omdannes (se figur 2). Det er ikke det samme som "viden om fortiden" – for eksempel i form af kendskab til en masse fakta om Anden Verdenskrig. Men historiebevidstheden kan kvalificeres (styrkes), hvis man beskæftiger sig fagligt med fortid. Det så vi i Jens Liljegrens tilfælde, da han undersøgte omstændighederne omkring sin farfars død.

Ligesom historiebevidsthed er et fælles menneskeligt træk, er også det at lave fortællinger vigtigt for alle mennesker. Nogle vil

* **Historiebevidsthed:** Sammenhæng mellem fortidsfortolkning, nutidsforståelse og fremtidsforventning.

Figur 1 Illustration af menneskers historiebevidsthed

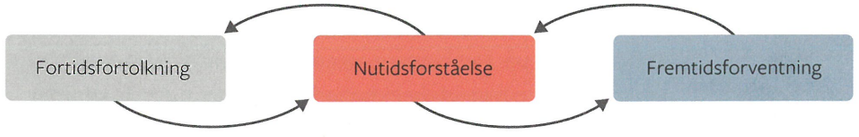

Figur 2 Historiebevidsthed – et eksempel

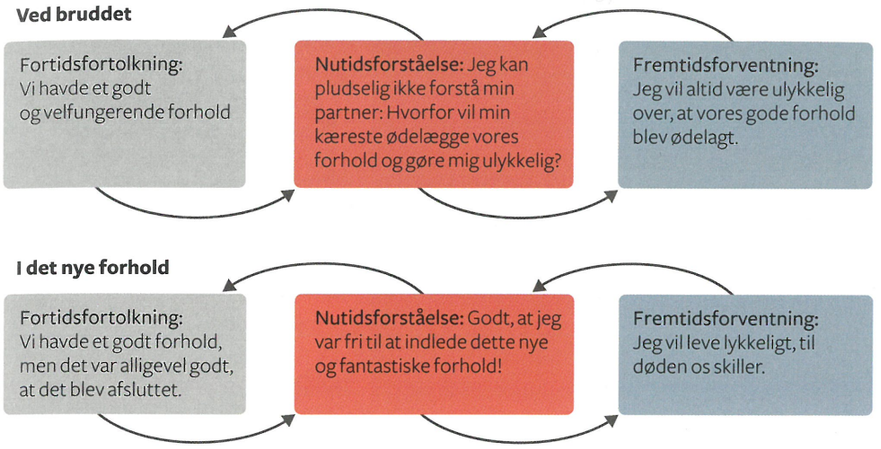

Figur 3 Sådan danner vi historiebevidsthed

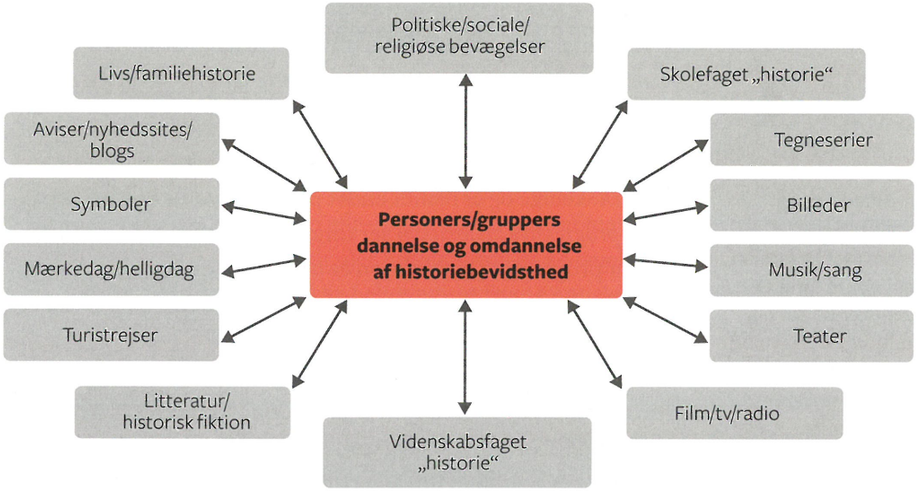

OPGAVE

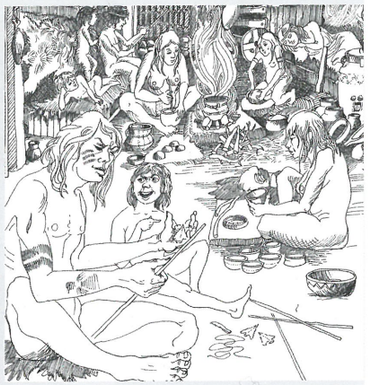

Fortidsfortolkning som udtryk for varierende samtidsforståelser og fremtidsforventninger ses i disse to fremstillinger af livet i stenalderen/oldtiden. Billedet til venstre er et såkaldt skoleanskuelsesbillede brugt som illustration i undervisningen i starten af 1900-tallet, mens billedet til højre er en illustration af Ullrich Rössing fra børnebogen Avn – Kampen mod skovfolket af Palle Petersen fra 1976.

- Hvilke forskellige opfattelser af familie (størrelse, relationer m.m.) afspejler de to billeder?
- Hvilke forskellige syn på sociale relationer afspejler de to billeder?
- Hvilke forandringer af synet på familie kan vi se mellem starten af 1900-tallet og 1976?

faktisk hævde, at det er gennem menneskets fortællinger om verden, at den overhovedet giver mening og bliver forståelig (se også kapitel 6 om historisk diskursanalyse).

Historiesyn

* **Historiesyn:** Bevidste eller ubevidste forestillinger om, at forandringer over tid har en retning eller mening.

Vores fortællinger om fortid og hvordan vi bruger dem, kan være meget forskellige og er blandt andet præget af vores **historiesyn**.

Det *progressive historiesyn* ser forandringer over tid som positive. Det progressive historiesyn er udtryk for en fremskridtsoptimisme, hvor udviklingen ses som en bevægelse i retning af noget nyt og bedre.

Heroverfor står det *regressive historiesyn*, der ser nostalgisk på fortid og betragter udviklingen som et forfald og gerne vil have fortiden tilbage. Det regressive historiesyn kaldes også traditionalistisk, fordi det betragter fortid og fortidige traditioner som en

autoritet, der begrunder en lang række af vores nutidige forhold. Firkantet sagt er traditionalismens opfattelse, at noget er vigtigt og rigtigt, fordi det er gammelt. Fejringen af for eksempel jul eller grundlovsdag ses ud fra dette historiesyn som en værdifuld arv fra fortiden, der skal fortsættes af os i nutiden. Den enkeltes syn på historie er præget af politiske holdninger, kulturelle værdier og meget andet, og i forskellige perioder kan nogle historiesyn være mere fremherskende end andre. Den enkeltes historiesyn vil ikke altid være tydeligt, men kan i nogle tilfælde være helt afgørende for, hvordan fortidige forhold og begivenheder fortolkes. Den samme person kan også have et forskelligt historiesyn, afhængigt af hvilken fortid der bruges. Man kan for eksempel godt mene, at skolesystemets indretning var bedre tidligere, samtidig med at man mener, at ligestilling mellem kønnene er et fremskridt.

Faghistorikere vil ofte prøve at anlægge et *kritisk historiesyn*, som lægger vægt på at forholde sig kritisk og nuanceret til vores forestillinger om fortid. Vores forestillinger om fortid skal kunne begrundes og retfærdiggøres i nutiden og ikke bare være baseret på traditioner eller udbredte fordomme. På samme måde skal forestillinger om historiske fremskridt undersøges kritisk og nuanceret – er forandringer et fremskridt for alle? Hvilke negative konsekvenser har fremskridt ført med sig? Forestillinger om fortid skal altså kunne undersøges kritisk, hvilket er et vigtigt kendetegn ved historie som videnskab.

Både almindelige menneskers og historikeres syn på fortiden præges af deres historiesyn. Men ud fra et faghistorisk synspunkt kan nogle historiesyn være problematiske. Det er nemlig vanskeligt at tale om, at forandringer over tid entydigt er udtryk for et forfald eller en udvikling frem mod noget "bedre". Der er snarere tale om, at forandringer på forskellige tidspunkter fortolkes enten positivt eller negativt. For eksempel blev opfindelsen og udbredelsen af p-pillen i 1960'erne af mange betragtet som et vigtigt fremskridt, der muliggjorde en seksuel frigørelse – især af kvinder, der ikke behøvede at frygte uønsket graviditet. Det synes at bekræfte et progressivt historiesyn. Men udbredelsen af kønssygdomme, især hiv/aids i 1980'erne, ændrede delvis den opfattelse. Risikoen for sygdom og død kastede en skygge af alvor over fri sex, og p-pillen blev ikke længere set som et "seksuelt mirakel". Den kunne som prævention erstatte kondomet, der også kunne

Figur 4 Historiesyn: Syn på forandring over tid

Progressivt:	Forandringer er positive. Fremskridtsoptimisme.
Regressivt:	Forandringer er negative. Traditionalisme.
Kritisk:	Forandringer skal undersøges kritisk og nuanceret. Historisk forandring er kompleks.

OPGAVE

Placér nedenstående citater ud fra historiesyn

- "I de gode gamle dage"
- "Tidligere holdt de unge døren"
- "I Mellemøsten lever man i den mørke middelalder"
- "Da farfar var dreng, var man glad for et æble til jul"
- "Dannebrog faldt ikke ned fra himlen i 1219"
- "Mænd er jægere, kvinder er redebyggere"
- "Det er en gammeldaws marmelade"
- "Det er en gammeldags kønsopfattelse"
- "Dengang boede man 10-12 mennesker sammen i ét rum!"

Find selv på udsagn, der passer til de forskellige historiesyn.

beskytte mod hiv/aids og derfor var at foretrække. Nu kunne p-pillen ses som noget negativt, der medvirkede til udbredelsen af hiv/aids.

Det regressive historiesyns problem er, at det ofte overser, at traditioner, der stammer fra fortiden, også er opfundet på et bestemt tidspunkt og med et bestemt formål. Julen er for eksempel opfundet af den tidlige kristne bevægelse i konkurrence med andre religioners fester – og fejringen af grundlovsdag i Danmark havde til hensigt at påvirke landets udvikling hen imod en yderligere demokratisering. Traditionerne har derfor også en gang været fornyelse.

Man forsøger derfor i faghistorie at gå kritisk til fortid og prøver oftest at fremstille den så nuanceret som muligt. I figur 4 er de tre forskellige historiesyn sammenfattet.

Kollektiv erindring

Historiebevidstheden er noget individuelt for alle mennesker. Vi har alle en historie og kan fortolke og bruge fortid forskelligt. Det gør vi for eksempel helt bevidst, når vi i en jobansøgning beskriver, hvem vi er, ved at fremhæve visse dele af vores fortid, og prøver at sætte os i så godt et lys som muligt. Med vores individuelle historie kan vi fortælle, hvem vi er.

OPGAVE

Billedet er fra den danske militærlejr Camp Einherjer nær Basra i det sydlige Irak, februar 2007.

- Undersøg, hvad ordet 'einherjer' betyder, og hvilken fortid ordet er hentet fra.
- Hvad er det for en kollektiv erindring og gruppeidentitet, som lejrtitlen bruger?
- Hvilken betydning har det, at militærlejren i Irak kaldtes Camp Einherjer?
- En anden dansk militærlejr i Irak hed Camp Dannevang. Hvilken betydning har det – og er forskellen vigtig?

* **Kollektiv erindring:** En gruppes fælles hukommelse, der fortæller, hvem de er.

* **Nationalstat:** Et land, hvor indbyggerne og staten er knyttet sammen gennem fælles sprog og historie.

Samtidig er historie også afgørende for de fællesskaber, vi er en del af. Fællesskaber har brug for en fælles hukommelse, en **kollektiv erindring**, som er med til at begrunde gruppens eksistens. "Vi" hører sammen, fordi "vi" har en fælles historie om, hvor "vi" kommer fra. Historie kan være med til at sætte normer (for eksempel uskrevne regler for, hvordan man opfører sig) og rammer for fællesskabet. Man kan blandt andet forklare, hvorfor tingene er, som de er, og hvorfor vi mener, at nogle værdier er bedre end andre.

Det mest oplagte eksempel på fællesskaber, hvor historie spiller en afgørende rolle, er **nationalstaterne**. Og det er netop i forbindelse med dannelsen af nationalstater i Europa i 1800-tallet,